

Edward Łuczyński

(Akademia Nauk Stosowanych, Elbląg,

e-mail: e.luczynski@ans-elblag.pl)

ORCID: 0000-0002-6135-3454

DOI: 10.33896/PorJ.2022.6.1

ŚREDNIK W POLSKICH TEKSTACH PRASOWYCH W OSTATNICH 120 LATACH

Z HISTORII ŚREDNIKA

Średnik, znak przestankowy rzadko dziś używany przez piszących, uchodzący za kopciuszka w polskim systemie interpunkcyjnym, ma długą i interesującą historię. Mimo że przez wielu użytkowników języka lekceważony, ma swoich obrońców, do-czekał się też – jak mało który znak pisarski – osobnych wydawnictw książkowych jemu poświęconych¹.

Wyjątkową cechą średnika jest to, że znany jest jego twórca, a także dokładny czas pierwszego zastosowania tego znaku w piśmie. Jego pomysłodawcą był włoski drukarz i wydawca epoki renesansu Aldo Manuzio (w łacińskiej formie: Aldus Manutius), żyjący w latach 1449 (lub 1452)–1515. Stworzył znak będący połączeniem kropki i przecinka w roku 1494². Pierwszy raz średnik został użyty w napisanej po łacinie książce pt. *De Aetna* autorstwa Pietro Bembo³, wydanej w oficynie Manutiusa w Wenecji. Wprowadzenie średnika było rozwinięciem znanego z dawnych rękopi-sów systemu przystanków retorycznych, w którym punkt (kropka) był znakiem dłu-giej pauzy, przecinek – krótkiej, a dwukropek – średniej. Nowy znak miał oznaczać pauzę pośredniej długości między dwukropkiem a przecinkiem⁴.

Średnik zagościł na dobre w tekstach drukowanych zachodniej Europy od XVI wieku. W Polsce jego użycie było późniejsze. Nie udało mi się go znaleźć w XVI-wiecznych polskich drukach. Natomiast już w XVII wieku znak ten jest znany

---

¹ Zob. Watson 2019; Watson 2020.

² Dane o powstaniu średnika opieram na rozdziale pt. *Deep History. The Birth of the Semicolon* w: Watson 2020: 11–18.

³ O tekście zob. Kowalczyk 2015.

⁴ Tę relację między dwukropkiem i średnikiem dobrze oddaje używana w języku angielskim i nie-mieckim nazwa średnika: *semicolon*, czyli ‘półdwukropek’.

i stosowany przez pisarzy i drukarzy. Pojawia się na przykład na otwierającej stronie pierwszego polskiego czasopisma, czyli „Merkuryusza Polskiego”⁵.

W polskich książkach wzmianka o średniku występuje w wydanej w roku 1700 gramatyce polsko-francuskiej autorstwa Bartłomieja Kazimierza Malickiego. Autor, omawiając występujące w piśmie francuskim znaki diakrytyczne (zwane przez niego kryskami), wymienia też znaki interpunkcyjne. O średniku pisze tak: „*Dwunafta* [kryska – E.ł.] táká; zowiá iá łacinnicy *media nota*, iey używánié ieft prawie iedno co y dwu punktów takich”⁶. Średnik z łacińską nazwą *media nota* figuruje też w wykazie znaków przestankowych w łacińskiej gramatyce Stanisława Konarskiego (wydanie z roku 1759)⁷.

Znaki interpunkcyjne zostały systematycznie opisane i nazwane po polsku przez Onufrego Kopczyńskiego. W wydanym pośmiertnie jego dziele pt. *Grammatyka języka polskiego w części pt. O znamionach Pisownych*⁸ autor wymienia 12 znaków przestankowych, a wśród nich też średnik (pisany też jako *średnik*). O jego funkcji Kopczyński tak pisze: „*Średnik*, iest znakiem podniesienia i zawieszienia głosu tam, gdzie część myśli nie iest zupełná, ale się má dopełnić następującą częścią, *np. nie maiąc ani wodza, ani nauczyciela; zbiera sobie etc.*”⁹. W opisie Kopczyńskiego bliższy funkcjonalnie średnikowi jest dwukropek, charakteryzowany tak przez autora: „*Dwukropek*, iest znakiem większego, niż na przecinku przestanku głosu, a trochę spuszczonego, *np. będę z nią obcował : bo etc. Boiażń Pańska : kto ią etc.*”¹⁰. W ujęciu autora różnica między tymi znakami opiera się przede wszystkim na oddawaniu różnej intonacji.

Zagadnienia interpunkcyjne, w tym problem użycia średnika, poruszane są w późniejszych publikacjach XIX wieku. Na przykład T. Kurhanowicz w *Grammatyce języka polskiego* z 1841 roku umieścił rozdział pt. *O znakach przestankowych*¹¹. Średnik jest tu uznany za jeden z najważniejszych znaków, omawiany tuż po przecinku. Jego podstawową funkcję autor definiuje następująco: „Części okresu poprzednikiem i następnikiem zwane, składające się ze zdań porozdzielanych przecinkami, oddzielają się średnikiem”¹². W ilustrujących zasadę użycia średnika przykładach są

⁵ „Merkuryusz Polski” 1661, 1: 1.

⁶ Malicki 1700: 12. Pisownia, w tym zastosowanie kursywy, oryginalna (tak też dalej w przytoczeniach z dawnych tekstów).

⁷ Konarski 1759: 2.

⁸ Kopczyński 1817: 24–28.

⁹ Ibidem: 26.

¹⁰ Ibidem: 26. O przecinku w tym miejscu O. Kopczyński pisze, że „[...] iest znakiem przestanku małego, między wyrazami, które rozdziela, nie podnosząc ani spuszczaiąc głosu [...]”, a o kropce (zwanej przez autora *kressem* lub *periodem*) – „[...] iest znakiem náydluzszego spoczynku, ze spuszczeniem zupełném głosu [...]”.

¹¹ Kurhanowicz 1841: 141–171.

¹² Ibidem: 149. Okres autor rozumie następująco: „Zdanie główne uzupełnione przez dodanie tego, co jest potrzebném do dokładnego zrozumienia zawartéj w niem myśli, zowie się *okresem*” (ibidem: 21).

różne typy wypowiedzeń, połączone różnymi spójnikami lub bezspójnikowe, klasyfikowane dziś jako współrzędne lub podrzędne¹³. Najważniejsze jest tu rozdzielanie przez średnik członów zawierających podział z użyciem przecinków. Dzięki takiej zasadzie mamy do czynienia ze zhierarchizowanym sposobem tworzenia podziałów wewnątrz wypowiedzenia, tj. w podstawowym podziale stosujemy przecinki, natomiast w nadrzędnym w stosunku do niego – średniki.

W napisanej na początku XX stulecia książce poświęconej w całości interpunkcji W. Wąsik zalicza średnik do zasadniczych znaków przestankowych (obok kropki i przecinka)¹⁴. Zasadę użycia średnika autor przedstawia tak:

Gdy zdanie [...] raz złożone, połączą się ze sobą raz drugi, przyczym współrzędnie, wytwarzając zdania dwa razy złożone, oddzielamy je od siebie *ś r e d n i k i e m* [...]; nazwa średnika określa pośredniość tego znaku pomiędzy kropką i przecinkiem, co się wyraziło w podwójnym symbolu¹⁵.

W. Wąsik widzi potrzebę użycia średnika w wypowiedzeniach wielokrotnie złożonych, podkreślając jednocześnie, że człony połączone tym znakiem muszą być współrzędne.

ŚREDNIK A NORMALIZACJA POLSKIEJ INTERPUNKCJI

W pierwszej połowie XX wieku decydujące zdanie w kwestii zasad stosowania znaków przestankowych należało ostatecznie do S. Jodłowskiego. To jemu Polska Akademia Umiejętności powierzyła zadanie znormalizowania polskiej interpunkcji. W wydanych w 1935 roku *Zasadach interpunkcji* autor średnikowi poświęca kilka stron, a swoje uwagi dotyczące użycia tego znaku sprowadza do trzech wniosków. W pierwszym z nich stwierdza:

[...] średnikiem oddziela się albo z d a n i a g ł ó w n e (same lub połączone z pobocznymi [...]), albo s a m e z d a n i a p o b o c z n e [...], natomiast nie oddziela się tym znakiem zdania głównego od pobocznych [...]. Jeszcze krócej: średnikiem oddziela się tylko grupy równorzędne, nie stosuje się go zaś wcale między grupami nierównorzędnymi¹⁶.

W drugim wniosku Jodłowski pisze: „Użycie średnika jest n a j t r u d n i e j s z y m d z i a ł e m w całej interpunkcji”¹⁷. Odradza używanie średnika tym osobom, które nie umieją się tym znakiem posługiwać, zwłaszcza że – według autora

¹³ W jednym z przykładów przed średnikiem występuje spójnik podrzędny *bo*: „Kto nie pracuje, krywdzi społeczność; bo darmo je chleb, do którego się nie przykładą” (ibidem: 150).

¹⁴ Wąsik 1909: 70.

¹⁵ Ibidem: 35–36.

¹⁶ Jodłowski 1935: 160.

¹⁷ Ibidem: 160.

– zawsze można zastąpić średnik innym znakiem, np. kropką lub przecinkiem. Trzeci wniosek jest właściwie rozwinięciem poprzedniego. Autor zaleca w nim wstrzeźliwość w stosowaniu tego znaku w tekstach o charakterze potocznym, publicystycznym lub artystycznym. Stwierdza:

Średnik jest bardzo racjonalnym, nieraz bardzo odpowiednim i pożytecznym znakiem, ale tylko w dziedzinach ścisłych, naukowych, natomiast w twórczości artystycznej (w opozjach, powieściach, feljtonach, opisach podróży) czy w stosunkach codziennych, potocznych, gdzie wszystko jest gładkie, lekkie, bezpośrednie, niema nań wiele miejsca¹⁸.

Można powiedzieć, że rady Jodłowskiego co do wstrzeźliwości w użyciu średnika zostały przez większość piszących przyjęte. Również udzieliło się to autorom poradników i słowników interpunkcyjnych w XX i XXI wieku. O średniku w tych wydawnictwach pisze się niewiele. Na przykład J. Podracki w *Słowniku interpunkcyjnym języka polskiego* poświęca temu znakowi niespełna dwie strony. Główne zastosowanie średnika autor ujmuje następująco:

Średnik oddziela, podobnie jak kropka, jedynie człony równorzędne pod względem logiczno-składniowym, podczas gdy przecinek oddziela zarówno człony równorzędne, jak i nierównorzędne¹⁹.

W wydanym później *Kieszonkowym słowniczku interpunkcyjnym PWN* jest dodatkowa informacja: „Średnik bywa używany w informacjach typu encyklopedycznego – oddziela poszczególne składniki informacji”²⁰. W innym miejscu tego słownika jest mowa o zastosowaniu tego znaku w wyliczeniach: „Jeśli składniki wyliczenia są rozbudowane i składają się z wielu wyrazów, częściej oddzielamy je nie przecinkami, lecz średnikami [...]”²¹.

Lakonicznie o średniku wyrażają się E. Polański i M. Szopa, autorzy *Podręcznika polskiej interpunkcji*. Użycie tego znaku sprowadzają do dwóch głównych zasad. Pierwszą z nich formułują tak: „Średnika używamy między członami wyliczeń, zwłaszcza jeśli w tych członach występuje przecinek [...]”²². Druga zasada dotyczy użycia tego znaku między równorzędnymi członami rozbudowanego zdania pojedynczego lub złożonego²³.

W równie zwięzłej informacji o zasadach użycia średnika w *Wielkim słowniku ortograficznym PWN* czytamy, że po pierwsze: „Średnik używany jest najczęściej

¹⁸ Ibidem: 161.

¹⁹ Podracki 1993: 24.

²⁰ Podracki, Gałązka 2001: 30.

²¹ Ibidem: 63.

²² Polański, Szopa 2004: 160.

²³ Ibidem: 160.

w rozbudowanych wypowiedzeniach złożonych [...]”; po drugie: „[...] również może zostać zastosowany do oddzielania pojedynczych zdań, samodzielnych pod względem myślowo-pojęciowym [...]”; po trzecie: „Średnik należy umieścić również w zdaniach zawierających rozbudowane wyliczenia, w których wielokrotnie użyto przecinków [...]”²⁴.

CZĘSTOŚĆ UŻYCIA ŚREDNIKA W OSTATNICH 120 LATACH

Zastanawiające w historii średnika jest to, że ten znak tak chętnie używany w przeszłości, jeszcze w XIX-wiecznych polskich tekstach niemal powszechny²⁵, we współczesnym piśmiennictwie zszedł całkowicie na margines. Coś musiało się dokonać w naszym systemie interpunkcyjnym w ubiegłym stuleciu, co przyczyniło się do tego stanu.

Celem niniejszego artykułu jest próba przyjrzenia się procesowi zanikania średnika w ubiegłych dziesięcioleciach. Postanowiłem prześledzić występowanie tego znaku w okresie od lat 90. XIX wieku do czasów nam najbliższych, tj. do 2021 roku. Materiałem obserwacyjnym były teksty zawarte w różnych losowo wybranych czasopismach. Uznałem, że w prasie i w różnych wydawnictwach czasopiśmienniczych język pisany ma charakter najbardziej żywy, oddający najpełniej aktualne tendencje w pisanej polszczyźnie danego okresu.

W badaniu wykorzystałem próbki materiałowe z czterech okresów. Pierwszy z nich dotyczy lat 90. XIX wieku i początku XX stulecia, czyli przełomu wieków. Drugi obejmuje wczesne lata po II wojnie światowej, a mianowicie drugą połowę lat 40. i początek lat 50. XX wieku, trzeci zaś – lata 90. ubiegłego stulecia. Powyższe trzy próbki oddziela czas odpowiadający w przybliżeniu półwieczu. Ostatnia próbka, pochodząca z tekstów drugiej połowy roku 2021, oddaje dzisiejszy stan użycia średnika w czasopismach.

W dwóch pierwszych próbkach, a także w ostatniej, materiałem były losowo wybrane fragmenty z 36 czasopism (po 12 z każdego okresu). Z każdego czasopisma wykorzystana została co najmniej jedna pełna strona. Jeśli na stronie było mniej niż 300 znaków interpunkcyjnych, do materiału włączana była kolejna strona (lub kolejne strony). W związku z tym objętość poszczególnych próbek była różna, od zawierającej 300 do 646 znaków przestankowych (średnio w próbce występowało ich 416,47). W trzeciej próbce, dotyczącej danych z lat 90. ubiegłego wieku, został wykorzystany materiał wcześniej przeze mnie zebrany i opisany w publikacji pt. *Współczesna interpunkcja polska. Norma a uzus* (Łuczyński 1999). Co prawda materiał

²⁴ Polański 2016: 125.

²⁵ Na przykład w pierwodruku *Pana Tadeusza* w samej *Inwokacji* jest 5 średników (zob. Mickiewicz 1834: 7–8).

na użytek tej publikacji był zbierany według innej metodologii i bez nastawienia na obserwację jednego znaku interpunkcyjnego, uznałem jednak, że dane z niniejszego źródła są porównywalne z tym, co zostało specjalnie zebrane do studiów nad użyciem średnika. Z pozycji Łuczyński 1999 wykorzystano tylko materiał czasopiśmienniczy (pominięto teksty beletrystyczne, naukowe i popularnonaukowe) z 50 tekstów, z których wykorzystano fragmenty liczące po 1000 wyrazów tekstowych, a więc w sumie korpus złożony z 50 tysięcy wyrazów.

Uzyskane dane liczbowe dotyczące średnika na tle użycia pozostałych znaków interpunkcyjnych ukazują poniższe tabele. Pierwsze trzy tabele pochodzą z 36 tekstów z pierwszej, drugiej i czwartej próbki, czyli z materiału zebranego specjalnie na użytek niniejszego artykułu.

Tabela 1. Przełom XIX i XX w. (dane z 12 tekstów)

	Bl	Cyk	Czas	DM	DzK	GTor	Kł	Kr	KW	PorJ	PrzP	Węd	Suma
Przecinek	262	168	383	210	163	251	230	209	285	200	287	188	2836
Kropka	122	104	161	78	107	182	91	83	127	53	88	79	1275
Myślnik	37	10	22	7	44	48	14	2	11	62	12	7	276
Średnik	15	9	15	27	1	6	12	15	43	51	9	7	210
Cudzysłów	22	9	25	10	6	7	16	18	56	5	15	5	194
Dwukropek	21	3	11	6	12	8	18	13	25	28	7	4	156
Nawias	1	5	1	1	4	4	8	12	17	32	13	5	103
Wykrzyknik	5	1	5	0	32	15	0	0	1	0	2	0	61
Wielokropek	7	0	11	0	2	4	3	4	0	5	2	2	40
Pytajnik	2	1	6	0	4	8	0	3	1	3	4	3	35
	494	310	640	339	375	533	392	359	566	439	439	300	5186

Tabela 2. Lata 40.–50. XX w. (dane z 12 tekstów)

	DzB	F	GfW	GR	JP	PorJ	Pr	Przek	Sp	TP	ŻL	ŻP	Suma
Przecinek	231	236	136	240	250	136	165	117	186	206	143	204	2250
Kropka	153	159	154	232	87	84	143	116	166	86	124	116	1620
Myślnik	18	33	29	80	6	10	21	33	25	9	31	36	331
Cudzysłów	23	53	34	40	7	19	3	9	5	31	13	12	249
Dwukropek	16	9	4	8	8	18	7	8	21	13	15	8	135
Nawias	15	3	5	20	15	22	12	9	10	12	1	3	127
Pytajnik	3	7	7	4	3	0	4	11	2	5	3	13	62
Wykrzyknik	1	4	9	12	0	0	0	1	0	3	2	21	53
Wielokropek	0	2	9	10	1	6	0	0	3	0	8	2	41
Średnik	1	1	0	0	4	6	3	0	3	6	4	2	30
	461	507	387	646	381	301	358	304	421	371	344	417	4898

Tabela 3. 2021 r. (dane z 12 tekstów)

	Ag	Ch	GW	JF	MPol	New	NF	Przyj	Rz	Tr	Wiż	Zw	Suma
Przecinek	155	218	196	231	240	146	233	155	157	234	150	209	2324
Kropka	138	137	140	150	197	118	121	148	138	116	133	143	1679
Myślnik	44	15	38	23	46	17	10	18	36	20	21	13	301
Cudzysłów	15	16	21	39	16	18	6	7	11	17	6	41	213
Nawias	6	3	5	23	13	5	2	24	4	9	19	3	116
Pytajnik	13	15	5	0	3	2	6	7	11	17	7	8	94
Dwukropek	3	10	5	15	7	7	3	20	6	2	1	14	93
Wykrzyknik	5	11	1	1	0	2	1	10	0	4	1	4	40
Wielokropek	1	6	0	3	3	3	2	0	4	3	0	2	27
Średnik	5	0	1	1	0	0	4	1	1	9	0	0	22
	385	431	412	486	525	318	388	390	368	431	338	437	4909

Gdy przyjrzymy się liczbom dotyczącym użycia średnika, zauważymy, że są teksty, które liczbowo wyróżniają się dużym lub małym (czy nawet zerowym) występowaniem tego znaku. Na przykład w tabeli 1. krańcowe dane pochodzą z PorJ (aż 51 średników) i z DzK (tylko 1 średnik). Uznałem, że są to liczby nietypowe dla częstości występowania analizowanego znaku, mogące wynikać z indywidualnego stylu piszącego, postanowiłem więc zrezygnować z tych tekstów w kolejnych zestawieniach (zob. tabele 4., 5. i 7.). Z tego powodu pominąłem także w tabeli 2. teksty PorJ (6 średników) i Przek (brak średników)²⁶, jak również teksty Tr (9 średników) i New (brak średników) z tabeli 3. Przykłady z pominiętych w dalszych zestawieniach statystycznych tekstów będą jednak wykorzystane w części opisowej artykułu.

Kolejne cztery tabele obejmują dane (w liczbach bezwzględnych i w procentach) z pominięciem wyszczególnionych wyżej tekstów, a także dane z książki Łuczyński 1999.

Tabela 4. Przełom XIX i XX w. (dane z 10 tekstów)

	BI	Cyk	Czas	DM	GTor	Kł	Kr	KW	PrzP	Węd	Suma
Przecinek	262	168	383	210	251	230	209	285	287	188	2473 (56,56%)
Kropka	122	104	161	78	182	91	83	127	88	79	1115 (25,50%)
Cudzysłów	22	9	25	10	7	16	18	56	15	5	183 (4,19%)
Mysłnik	37	10	22	7	48	14	2	11	12	7	170 (3,89%)
Średnik	15	9	15	27	6	12	15	43	9	7	158 (3,61%)
Dwukropek	21	3	11	6	8	18	13	25	7	4	116 (2,65%)
Nawias	1	5	1	1	4	8	12	17	13	5	67 (1,53%)
Wielokropek	7	0	11	0	4	3	4	0	2	2	33 (0,75%)
Wykrzyknik	5	1	5	0	15	0	0	1	2	0	29 (0,66%)
Pytajnik	2	1	6	0	8	0	3	1	4	3	28 (0,64%)
	494	310	640	339	533	392	359	566	439	300	(100%)

²⁶ Jak widać z tabeli, brak średników odnotowano też w GR i GfW, ale ze względu na to, że w tych tekstach jest ogólnie więcej danych niż w Przek, dane z tych tekstów będą wykorzystane w dalszych analizach porównawczych. Tę samą zasadę wykorzystano w odniesieniu do tabeli 3.

Tabela 5. Lata 40. i 50. XX w. (dane z 10 tekstów)

	DzB	F	GłW	GR	JP	Pr	Sp	TP	ŻL	ŻP	Suma
Przecinek	231	236	136	240	250	165	186	206	143	204	1997 (46,52%)
Kropka	153	159	154	232	87	143	166	86	124	116	1420 (33,08%)
Myślnik	18	33	29	80	6	21	25	9	31	36	288 (6,71%)
Cudzysłów	23	53	34	40	7	3	5	31	13	12	221 (5,15%)
Dwukropek	16	9	4	8	8	7	21	13	15	8	109 (2,54%)
Nawias	15	3	5	20	15	12	10	12	1	3	96 (2,24%)
Wykrzyknik	1	4	9	12	0	0	0	3	2	21	52 (1,21%)
Pytajnik	3	7	7	4	3	4	2	5	3	13	51 (1,19%)
Wielokropek	0	2	9	10	1	0	3	0	8	2	35 (0,82%)
Średnik	1	1	0	0	4	3	3	6	4	2	24 (0,56%)
	461	507	387	646	381	358	421	371	344	417	4293 (100%)

Tabela 6. Lata 1990–1994 (dane z 50 tekstów, wg Łuczyński 1999: 23)

	DWP + PP ^a	Suma
Przecinek	1709 + 1980	3689 (42,70%)
Kropka	1559 + 1578	3137 (36,31%)
Myślnik	343 + 258	601 (6,96%)
Cudzysłów	300 + 244	544 (6,30%)
Nawias	112 + 139	251 (2,91%)
Dwukropek	55 + 110	165 (1,91%)
Pytajnik	34 + 65	99 (1,15%)
Wielokropek	15 + 56	71 (0,82%)
Wykrzyknik	13 + 35	48 (0,56%)
Średnik	10 + 24	34 (0,39%)
	4140 + 4489	8639 (100%)

^a DWP – drobne wiadomości prasowe, PP – publicystyka prasowa.

Tabela 7. Rok 2021 (dane z 10 tekstów)

	Ag	Ch	GW	JF	MPol	NF	Przyj	Rz	WiŻ	Zw	Suma
Przecinek	155	218	196	231	240	233	155	157	150	209	1944 (46,73%)
Kropka	138	137	140	150	197	121	148	138	133	143	1445 (34,74%)
Myślnik	44	15	38	23	46	10	18	36	21	13	264 (6,35%)
Cudzysłów	15	16	21	39	16	6	7	11	6	41	178 (4,28 %)
Nawias	6	3	5	23	13	2	24	4	19	3	102 (2,45%)
Dwukropek	3	10	5	15	7	3	20	6	1	14	84 (2,02%)
Pytajnik	13	15	5	0	3	6	7	11	7	8	75 (1,80%)
Wykrzyknik	5	11	1	1	0	1	10	0	1	4	34 (0,82%)
Wielokropek	1	6	0	3	3	2	0	4	0	2	21 (0,50%)
Średnik	5	0	1	1	0	4	1	1	0	0	13 (0,31%)
	385	431	412	486	525	388	390	368	338	437	4160 (100%)

Gdy przyjrzymy się danym z przełomu XIX i XX wieku (tab. 1. i 4.), zauważymy, że mamy dwa znaki wyraźnie dominujące pod względem częstości użycia (przecinek i kropkę), kilka znaków stosowanych ze średnią częstością użycia (cudzysłów, myślnik, średnik, dwukropek i ewentualnie nawias) oraz znaki rzadkie (wielokropek, wykrzyknik i pytajnik). Średnik sytuuje się w drugiej grupie, zajmując pod względem frekwencji piąte (tab. 4.) bądź nawet czwarte (tab. 1.) miejsce. W tej grupie ustępuje jedynie myślnikowi (tab. 1.) lub myślnikowi i cudzysłowowi (tab. 4.). Warto zauważyć, że w każdym z wykorzystanych fragmentów tekstów z przełomu XIX i XX wieku ten znak się pojawił, w niektórych nawet kilkadziesiąt razy.

Sytuacja średnika zdecydowanie się zmieniła pół wieku później, co widać w tab. 2. i 5. Znak ten przesuwa się na koniec zestawienia frekwencyjnego, co czyni go najrzadziej używanym znakiem we wziętych pod uwagę tekstach. W wykorzystanych próbkach regułą jest to, że średnik pojawia się co najwyżej kilkakrotnie, a ponadto są teksty, w których nie odnotowano jego występowania.

Ten stan jest kontynuowany w kolejnych okresach, co obrazują tabele 3., 6. i 7., w których średnik zamyka wszystkie zestawienia. Najnowsze dane, czyli pochodzące z roku 2021, dowodzą, że znalezienie średnika we współczesnym czasopiśmie nie jest łatwe. Z 12 tekstów znak ten wystąpił zaledwie w siedmiu (tab. 3.).

Na podstawie danych frekwencyjnych wyraźnie widać, że znaczenie średnika z pozycji znaku o średniej częstości użycia do najrzadszego zmniejszyło się w pierw-

szej połowie XX wieku. W drugiej połowie tego stulecia, a także w wieku XXI, znak ten we wszystkich zestawieniach jest na końcu, a dane procentowe mają stałą tendencję spadkową.

ŚREDNIK A MYŚLNIK I DWUKROPEK

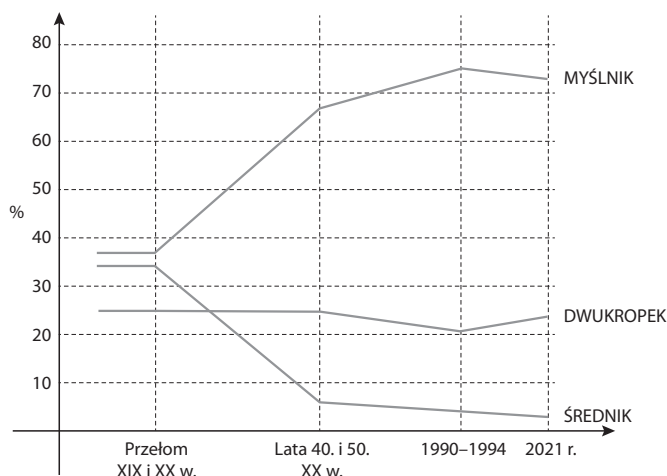
Warto się zastanowić nad tym, co sprawiło, że średnik w stosunkowo krótkim czasie znalazł się na marginesie systemu interpunkcyjnego. Należy zauważyć, że średnik od strony funkcjonalnej zbliżony jest do innych znaków wyznaczających podziały logiczno-składniowe wewnątrz wypowiedzenia. Chodzi tu przede wszystkim o przecinek, myślnik i dwukropek. Spośród wymienionych znaków przecinek jest zdecydowanie najczęstszy, co widać we wszystkich wyżej podanych tabelach (z frekwencją między 56,56 a 42,70%). Wyraźna dominacja tego znaku nad innymi znakami wewnątrzwy-powiedzeniowymi jest stabilna w analizowanym materiale. Natomiast interesujące zmiany w zakresie częstości użycia widać w odniesieniu do pozostałych znaków podziału logiczno-składniowego wypowiedzenia, co ukazuje tabela 8. i wykres.

Tabela 8. Częstość użycia myślnika, dwukropka i średnika w poszczególnych okresach²⁷

	przeł. XIX–XX w.	1940–1950	1990–1994	2021 r.
Myślnik	170 (38,29%)	288 (68,41%)	601 (75,13%)	264 (73,13%)
Dwukropek	116 (26,12%)	109 (25,89%)	165 (20,63%)	84 (23,27%)
Średnik	158 (35,59%)	24 (5,70%)	34 (4,25%)	13 (3,60%)
	444 (100%)	421 (100%)	800 (100%)	361 (100%)

Wykres 1. ukazuje względnie stabilną częstość użycia dwukropka, którego frekwencja w stosunku do myślnika i średnika w ciągu ponad 120 lat wynosi średnio ok. 24%. Natomiast radykalne zmiany dotyczą myślnika (ze stałym wzrostem częstości występowania w tekstach w stosunku do średnika i dwukropka) i średnika (ze stałym spadkiem częstości użycia w relacji do obu porównywanych z nim znaków). Spadek znaczenia średnika, widoczny od pierwszej połowy XX w., dokonał się przede wszystkim kosztem zwiększenia się znaczenia myślnika.

²⁷ Dane liczbowe pochodzą z tab. 4.–7.

Wykres 1. Porównanie częstości użycia myślnika, dwukropka i średnika

Źródło: opracowanie własne.

ZMIANY FUNKCJONALNE W UŻYCIU ŚREDNIKA

Spróbujemy się przyjrzeć od strony jakościowej użyciu średnika w analizowanych okresach, wykorzystując zgromadzony materiał. Zaczniemy od przykładów z przełomu XIX i XX w.

Najbardziej charakterystyczne użycie omawianego znaku w tym okresie dotyczy jego występowania między dwoma luźnymi składniowo członami wypowiedzenia (ponad połowa przykładów). Zwykle są to długie wypowiedzenia, liczące więcej niż 30 wyrazów tekstowych, np.:

Każdemu jest koszula bliższa, niż surdut, to też [sic! – E.Ł.] i nas w pierwszym rzędzie obchodzi stosunki w naszym rodzinnym kraju; one mają dla nas większe znaczenie [sic! – E.Ł.], niż najciekawsze zajęcia w dalekich krajach lub ta kwestya, czy trzeba lub nie trzeba oświadczyć się za powiększeniem marynarki niemieckiej (GTor: 1).

Kilkakrotnie pojawiły się przykłady wypowiedzeń z trzema członami rozdzielonymi średnikami, np.:

Obecnie kobiety norwęgskie dobijają się usilnie praw wyborczych, pierwsze kroki ku temu poczynił przed 17-stu laty burmistrz z Chrystjanii Berner; w 1889 r. do Stortingu wysłany został projekt, lecz Storting odrzucił go większością 15-stu głosów; ten sam los spotkał ów projekt w latach 1893, 1895 i 1898 [sic! Brak znaku interp. – E.Ł.] nawet założone w r. 1888 „Stowarzyszenie obrony praw wyborczych kobiet” nic nie pomogło (Bl: 18).

Człony rozdzielone średnikami w wypowiedzeniach z reguły były połączone bezspójnikowo, choć stosunkowo często (ok. 10% przykładów) pojawiały się wypowiedzenia ze spójnikami współrzędnymi po średniku, takimi jak *a*, *ale*, *lecz*, *zaś*, *więc*, *atoli*, np.:

Gdy Orfeusz wygrywał na lutni, kamienie płakały; zasada więc wpływu wzruszającego, sztuki, prawie tak stara jak cywilizacja; a chyba nie może tu chodzić o wzruszenie z celem złym (Węd: 5).

Z dziesięciu popisowych, figurujących na listach poborowych dodatkowych, przyjęto do wojska trzech chrześcijan, udzielono odroczenia do roku przyszłego z powodu kończenia nauk żydowi; pięciu zaś chrześcijan zaliczono do pospolitego ruszenia 2-ej kategorii (KW: 4).

Konstrukcje współrzędne przedzielone średnikami, częściej bez spójników, są niewątpliwie charakterystyczne dla zastosowania omawianego znaku. Niemniej jednak w analizowanym materiale z przełomu XIX i XX wieku pojawiły się też między średnikami człony podrzędne. Były to 3 przykłady ze spójnikiem *bowiem*, np.:

Uzupełnieniem starej siedziby była oficyna, zwana „murowanką”, domek stosunkowo niewielki, mienić się mógł wszakże historycznym; tam bowiem najczęściej przechowywało się pamiątek po Tadeuszu – archiwum to rodzinne, skład piśmiennych świadectw o krótkiej, pamiętnej jednak działalności niezapomnianego stryja pani Gieryczowej (Czas: 1).

W tekstach omawianego wyżej okresu odnotowane zostało zastosowanie średnika między elementami wyliczenia, np.:

Wczoraj wyjechali z Warszawy: naczelnik warszawskiej dyrekcji naukowej, rz. r. st. Gawłowski, w objazd służbowy; zarządzający dobrami skarbowymi gub. Warszawskiej, piotrkowskiej, kaliskiej i płockiej, rz. r. st. Sergiejew, w objazd; kamerjunkier Baron Mikołaj Medem do Petersburga (KW: 5).

Spółgłoski tylnojęzyczne *k*, *g*, *h*, *ch*, pod wpływem tego *l* miękczą się na: *cz*, *ż*, *sz* [sic! – E.Ł.], co w połączeniu ze *-ski* daje: *czski* || *cski* // *ccki* // *cki* ; *żski* | *zski* | *sski* || *ski* ; *szski* || *sski* || *ski* np. grójecki, nowogrodzki, elbląski, suski (PorJ 1902: 130).

Powyższe zastosowanie średnika pojawiło się tylko w 2 tekstach, ale ogólna liczba średników w powyższej funkcji w wykorzystanych fragmentach tych tekstów sięgała 70 (w samym PorJ 1902 było ich w tej funkcji prawie 50).

W materiale z lat 40. i 50. XX wieku dane dotyczące średnika różnią się w stosunku do powyższych nie tylko ilościowo, ale też jakościowo. W tekstach z połowy ubiegłego wieku dominującą funkcją średnika jest tak jak w ubiegłym okresie rozdzielanie członów współrzędnych w wypowiedzeniach, np.:

W Europie np. poszczególne wyznania skupione są na pewnych mniej lub więcej zwartych terenach: mamy przecież luterzańskie Niemcy, kalwińską Holandię, anglikańską Wielką Brytanię; nawet różne odłamy anglikańskiego kościoła skupione są w określonych okolicach, nie odczuwają swego odosobnienia (TP: 4).

Aż 23 przykłady (z 30) można zaliczyć do powyższego zastosowania omawianego znaku, z tego prawie połowa to długie wypowiedzenia, liczące co najmniej 30 wyrazów tekstowych. Warto zaznaczyć, że w materiale z tego okresu nie było przykładów występowania średnika w korelacji z jakimkolwiek spójnikiem (współrzędnym czy podrzędnym).

Za wyjątkowe należy uznać przykłady z wypowiedziami z trzema członami rozdzielonymi średnikami. Co prawda w analizowanym materiale znalazły się 3 takie wypowiedzenia, ale wszystkie pochodzą z jednego źródła (PorJ 1951), co może być związane z indywidualnym stylem autora. Oto jeden z takich przykładów:

U Szobera czytamy „ten *torbiel*, nie to torbiele (dawn.), ani ta torbiel”; Słownik Lekarski podaje wyłącznie *ta torbiel*: torbiel gruczołowa, krwawa itp.; w słownikach nielekarskich współczesnych znajdujemy wyłącznie *tę torbiel* (PorJ 1951: 26).

Poza tym średnik 4-krotnie pojawia się między członami wyliczenia, w tym w wyliczeniu wypunktowanym, czego w materiale z poprzedniego okresu nie odnotowano, np.:

A mianowicie:

1. Zwiększymy zainteresowanie społeczeństwa śląskiego sportem [...];
2. Wciągniemy do imprez masowych młodzież [...];
3. rozpropagujemy i dopilnujemy przeprowadzenia prób o zdobyciu Oznaki Sprawności Fizycznej (Sp: 6).

Dane dotyczące z lat 90. pochodzą, jak już była o tym mowa, z książki Łuczyński 1999. Na podstawie tego źródła widać, że średnik w czasopiśmie pojawia się rzadko (np. jest dwa razy rzadszy niż w tekstach beletrystycznych)²⁸. W materiale z tego okresu omawiany znak występuje zwykle między dwoma współrzednymi członami wypowiedzenia złożonego (67% przykładów), zwłaszcza gdy w którymś z członów występują podziały z użyciem przecinka (jak w poniższym przykładzie)²⁹.

Zaufanie do Kuronia zadeklarowało 72 proc. respondentów, a jego brak 15 proc.; 12 proc. badanych wyraziło obojętność, a 1 proc. deklarował nieznaną osobę („Dziennik Łódzki” 1994, 75: 1–2).

²⁸ Zob. Łuczyński 1999: 23.

²⁹ Ibidem: 173–174.

W opisie zebranego materiału nie zauważono związku użycia średnika z długością wypowiedzeń powyższego typu. Nie stwierdzono też występowania tego znaku przed jakimkolwiek spójnikiem.

Dużą grupę przykładów użycia średnika (21%) stanowią przykłady wypowiedzeń zawierających szeregi o charakterze wyliczenia, mające zwykle charakter rozbudowany. W części przykładów tego typu elementy wyliczenia występują w odrębnych wersach, niekiedy są wypunktowane. Średnik w powyższej funkcji jest charakterystyczny dla tekstów naukowych i popularnonaukowych (2/3 wszystkich przykładów)³⁰. Poniżej jeden z kilku przykładów z tekstu prasowego:

Otrzymywali tylko pisma odmowne: 5 stycznia 1993 r. „ze względu na krótki okres ubiegania się”; 5 października 1993 r., bo „w roku bieżącym lista przydziału została już sporządzona [...]”; 9 grudnia 1993 r., ponieważ „brak budownictwa komunalnego [...] („Kontakty. Tygodnik Łomżyński” 1994: 7–8)³¹.

Najskromniejsza grupa przykładów pochodzi z tekstów z roku 2021. Z 22 przykładów użycia omawianego znaku, z czego prawie połowa (9) pochodzi z tekstu jednego autora (TR), trudno wyciągnąć wartościowe i zobiektywizowane wnioski na temat tendencji w stosowaniu średnika we współczesnej polszczyźnie pisanej.

Większość średników w materiale z roku 2021 występuje między dwoma luźnymi członami wypowiedzenia (9 przykładów). Są wśród nich długie wypowiedzenia (zob. pierwszy z poniższych przykładów), ale też bywają krótkie (drugi przykład).

„Zabij to i wyjedź z tego miasta”, pełnometrażowy debiut Mariusza Wilczyńskiego, zdobył pierwsze w historii Złote Lwy dla filmu animowanego na Festiwalu Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni; był nagradzany m.in. na MFF w Wiedniu (nagroda FIPRESCI) oraz na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Animowanych w Ottawie (Grand Prix) (JF: 26).

Lecz stało się jeszcze coś gorszego; jak w finale „Wesela”, mieliśmy chamy złoty róg (Rz: 2).

Dwa razy odnotowano występowanie przed średnikiem spójnika współrzednego (*a, zaś*, zob. pierwszy przykład niżej), a w jednym wypowiedzeniu – spójnika podrzędnego *że* (następny przykład).

Pierwsza to wiara, jakoby nieumarli zachowywali giętkość po śmierci, a nawet mieli jej więcej za życia; druga zaś to przekonanie, że zmarli są w stanie przybyć do nas wbrew naszej woli, czyli nawet jeśli zaryglujemy się w domach (NF: 3).

Oczywiście, stara szkoła to obsmiała; że nie przystoi poważnym politykom bawić się jak młodzian-kowie; zamieniać polityczny ring na standupowy podest, gdzie zamiast krwi na garniturach i jęków zawodu po sparowanym ciosie, ktoś obsypuje się popcornem i podśmieszkuje sobie z siebie (Tr: 4).

³⁰ Ibidem: 175–177.

³¹ Ibidem: 176.

Wypowiedzenie z ostatniego z powyższych przykładów ukazuje też możliwość występowania dwóch średników, które rozdzielają trzy człony wypowiedzenia. W materiale z tego okresu znalazły się jeszcze takie dwa przykłady (wszystkie pochodzące z jednego tekstu), np.:

Ludzie biją się po gębach o miejsca parkingowe; demolują po pijanemu pokoje hotelowe; chamstwo szerzy się na niespotykaną dotąd skalę (Tr: 4).

Poza tym w dwóch przykładach, zawierających w sumie 6 średników, występują przedzielane tym znakiem szeregi stanowiące rodzaj wyliczenia, np.:

Oto kilka przykładów z ostatnich dni: „Dzień dobry, ja po wjazd do Kuźni, mogę kupić bilet?”; „Proszę pani, gdzie ja w ogóle jestem? Bo tam Giewont, tam Gubałówka, to gdzie te góry?”; „Na Kasprowy to którą linią dojadę?”; „Autobus na Giewont stąd odjeżdża?”; „A Czerwone Wichry to daleko stąd?”; „Na ten biały szlak to jak dojść?” (chodziło o Dolinę Białego); „Do Energylandii który autobus jedzie?” (Ag: 31)³².

Podsumowując, można stwierdzić, że w najświeższym materiale odnotowano zastosowanie średnika prawie we wszystkich opisanych wcześniej funkcjach, choć nie zawsze trafnie i zgodnie ze współczesnymi zasadami (zob. przykłady z Tr) i nie zawsze konsekwentnie (zob. przykład z Ag). Znaczącą swoistością w zakresie użycia omawianego znaku w czasopiśmie z 2021 roku jest to, że średnika jest w nich coraz mniej.

ZAKOŃCZENIE

Losy jednego z podstawowych niegdyś znaków interpunkcyjnych, przedstawione na przykładzie próbek z czasopism wydanych w ciągu ostatnich 120 lat, świadczą o słabnącej pozycji średnika w naszym systemie interpunkcyjnym. Tendencja wykazująca coraz rzadsze używanie tego znaku wyraźnie zaznaczyła się w pierwszej połowie XX wieku. Od drugiej połowy tego stulecia średnik schodzi na pozycję znaku najrzadziej stosowanego przez piszących, a jego frekwencja (zwłaszcza w tekstach prasowych) ciągle się zmniejsza.

Powodem tego stanu jest zapewne niechęć piszących do stosowania dość skomplikowanego podziału wewnętrznego wypowiedzenia, w którym występują w odpowiedniej hierarchii przecinki i średniki. Z zanikiem średnika w naszych tekstach wiąże się ściśle ekspansja myślnika. W wielu przykładach analizowanych wyżej

---

³² Warto zauważyć, że w jednym miejscu tego przykładu, tj. po drugiej przytaczanej przez autora wypowiedzi, jest niekonsekwencja interpunkcyjna, gdyż pojawia się tu – zamiast oczekiwanego średnika – przecinek.

współcześni użytkownicy języka chętniej zastosowaliby myślnik niż średnik. Myślnik jest znacznie wygodniejszy od średnika, bo uwolniony jest od ścisłych uwarunkowań składniowych³³. Na rzadkie stosowanie tytułowego znaku ma też ewolucja współczesnego języka pisanego, zbliżającego się do mowy potocznej. Oznacza m.in. użycie krótkich wypowiedzi. Tam, gdzie kiedyś piszący tworzyli długie wielocłonowe wypowiedzenia z podziałami z użyciem średnika, dziś podzieliłibyśmy tekst na więcej odrębnych wypowiedzi.

Mimo spadku frekwencji średnika we współczesnych tekstach znak ten jest ciągle obecny w naszym języku pisanym. Jego użyteczność jest widoczna szczególnie w tekstach specjalistycznych, gdy do wewnętrznego podziału wypowiedzenia nie wystarcza zastosowanie przecinka (np. w rozbudowanych wyliczeniach) albo gdy piszącemu zależy na łączeniu w jednym wypowiedzeniu różnych informacji o charakterze luźnego ciągu składniowego (a podział tych informacji na odrębne wypowiedzenia nie oddaje intencji autora tekstu). Trzeba jednak zaznaczyć, że potrzeba użycia średnika w tym ostatnim wypadku jest raczej zindywidualizowana, związana z wyższym poziomem kompetencji autora tekstu pisanego, stąd większość przykładów tej funkcji znajdujemy w literaturze pięknej³⁴. Większość piszących, nawet tych biegłych w pisaniu, idzie prostszą drogą, wybierając podział interpunkcyjny tekstu z użyciem kropki, ewentualnie używając wewnątrz wypowiedzenia przecinków i myślników³⁵.

Bibliografia

- Jodłowski, S. 1935. *Zasady interpunkcji. Prawidła, przykłady, wyjaśnienia, uzasadnienia*. Warszawa: Książnica Atlas.
- Konarski, S. 1759. *Gramatyka łacińska ad usum scholarum piarum*. Wilno: Drukarnia J.K.M. y Rzplitey Scholarum Piarum.
- Kopczyński, O. 1817. *Grammatyka języka polskiego*. Warszawa: Drukarnia Xięży Piiarów.
- Kowalczyk, D. 2015. Renesansowa relacja z wejścia na wulkan w De Aetna Pietra Bemba. Nowatorstwo czy kontynuacja tradycji?. *Italica Wratislaviensia* 6, s. 95–111.
- Kurhanowicz, T. 1841. *Grammatyka języka polskiego. Składnia*. Warszawa: Drukarnia XX. Pijarów.

³³ Łatwość posługiwania się myślnikiem sprawia, że znak ten często pojawia się w miejscach przewidzianych raczej dla innych znaków (nie tylko dla średnika, ale też dla dwukropka, przecinka, wielokropka czy kropki). To sprawia, że myślnik można zaliczyć do znaków nadużywanych (zob. na ten temat: Łuczyński 2005).

³⁴ Do XX-wiecznych pisarzy, którzy chętnie korzystali ze średnika, należał m.in. Kornel Filipowicz (1913–1990). Można się o tym przekonać, czytając chociażby jego najbardziej znany utwór: *Romans prowincjonalny* (Kraków 2001: Wydawnictwo Literackie). Do pisarzy angielskojęzycznych, którzy bardzo często używali średnika, należeli m.in. Mark Twain, Raymond Chandler i Henry James (zob. rozdz. pt. *Semicolon Savants* w: Watson 2020: 97–152).

³⁵ Autor niniejszego artykułu miał potrzebę użycia średnika tylko raz (zob. *Materiały źródłowe...*).

- Łucznyński, E. 1999. *Współczesna interpunkcja polska. Norma a uzus*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Łucznyński, E. 2005. *O problemach normatywnych związanych z myśląnikiem*. W: *Polszczyzna piękna i poprawna. Materiały pierwszej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei „Wokół słów i znaczeń I”*, red. J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska, s. 73–80. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Malicki, B.K. 1700. *Klucz do języka francuskiego To jest Grammatika polsko-francuska*. Kraków: Drukarnia Mikołaja Alexándra Schedlá.
- Mickiewicz, A. 1834. *Pan Tadeusz czyli Ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z r. 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*. W: *Poezye Adama Mickiewicza t. 1*. Paryż: Alexander Jełowicki.
- Podracki, J. 1993. *Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania*. Warszawa: Oświata.
- Podracki, J., Gałązka, A. 2001. *Kieszonkowy słowniczek interpunkcyjny PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Polański, E. red. 2016. *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Polański, E., Szopa, M. 2004. *Podręcznik polskiej interpunkcji*. Kielce: MAC Edukacja.
- Watson, C. 2020. *Semicolon. How a Misunderstood Punctuation Mark Can Improve Your Writing, Enrich Your Reading and Even Change Your Life*. London: HarperCollins Publishers.
- Watson, C. 2019. *Semicolon. The Past, Present, and Future of a Misunderstood Mark*. London: HarperCollins Publishers.
- Wąsik, W. 1919. *Interpunkcja polska. Traktat o znakach pisarskich a interpunkcji polskiej w szczególności, czyli teoria przestankowania*. Warszawa: Nakładem Agencji Wydawniczej.

Materiały źródłowe i zastosowane do nich skróty

- Ag – „Agora. Przegląd pracy krajowej i światowej” 2021, nr 36, s. 30–31.
- Bl – „Bluszcz. Pismo tygodniowe ilustrowane dla kobiet” 1901, nr 3, s. 18–19.
- Ch – „Charaktery. Magazyn psychologiczny” 2021, nr 9, s. 17–20.
- Cyk – „Cyklista. Tygodnik ilustrowany sportowi cyklowemu poświęcony?” 1895, nr 10, s. 7–10.
- Czas – „Czas” 1904, nr 280 (wydanie wieczorne), s. 1.
- DM – „Dodatek Miesięczny do Czasopisma Przegląd Tygodniowy Życia Społecznego, Literatury i Sztuk Pięknych” 1885, półrocze 2, s. 61–66.
- DzB – „Dziennik Bałtycki” 1947, nr 15, s. 3.
- DzK – „Dziennik Kujawski” 1895, nr 224/225, s. 2.
- F – „Film” 1949, nr 20, s. 4–5.
- GłW – „Głos Wielkopolski” 1951, nr 43, s. 3.
- GR – „Głos Robotniczy” 1948, nr 16, s. 2–3.
- GTor – „Gazeta Toruńska” 1898, nr 6, s. 1–2.
- GW – „Gazeta Wyborcza” 2021, nr 193.977,3 (20 sierpnia), s. 9–10.
- JF – „Jazz Forum” 2021, nr 7–8, s. 26–29.
- JP – „Język Polski” 1947, nr 3, s. 66–70.
- Kł – „Kłosa. Czasopismo ilustrowane tygodniowe” 1890, nr 1301, s. 359.
- Kr – „Kraj” 1893, nr 36, s. 1–2.
- KW – „Kurjer Warszawski” 1899, nr 326, s. 4–5.

- MPol – „Myśl Polska” 2021, nr 37–38, s. 12–13.
New – „Newsweek” 2021, nr 35, s. 4–6.
NF – „Nowa Fantastyka” 2021, nr 9, s. 2–5.
PorJ – PorJ 1902: „Poradnik Językowy” 1902, z. 9, s. 129–132; PorJ 1951: „Poradnik Językowy” 1951, z. 9, s. 24–27.
Pr – „Problemy. Organ Towarzystwa Wiedzy Powszechnej” 1950, nr 12, s. 810–817.
Przek – „Przekrój” 1948, nr 175, s. 2–3.
PrzP – „Przegląd Polski” 1897, kw. I, s. 72–79.
Przyj – „Przyjaciółka” 2021, nr 18, s. 36–39.
Rz – „Rzeczpospolita” 2021, nr 202, s. 1–2.
Sp – „Sport” 1950, nr 25, s. 6.
Tr – „Trybuna” 2021, 30–31 sierpnia, s. 4–5.
TP – „Tygodnik Powszechny” 1949, nr 4, s. 4.
Węd – „Wędrowiec. Pismo tygodniowe ilustrowane” 1902, nr 1, s. 5–6.
WiŻ – „Wiedza i Życie” 2021, nr 9, s. 8–12.
Zw – „Zwierciadło” 2021, nr 10, s. 71–74.
ŻL – „Życie Literackie” 1952, nr 20, s. 14.
ŻP – „Żołnierz Polski. Tygodnik ilustrowany” 1946, nr 27, s. 6–7.

The semicolon in Polish press publications in the past 120 years

Summary

The semicolon was introduced to the system of punctuation marks in the late 15th-century Italy. It has been used in written Polish since the 17th century. The mark was common until the end of the 19th century, but is very rarely used at present. This paper traces the history of the semicolon based on Polish press publications from the end of the 19th century until 2021. The analysis shows that the title mark began to lose its significance in the first half of the 20th century and its frequency has been gradually decreasing since then. At the same time, an increased frequency of using the dash has been noticeable.

Keywords: Polish punctuation – semicolon – Polish press.

Trans. Monika Czarnecka